

PIRMOJO CHOLEROS PROTRŪKIO KLAIPĖDOJE 190 METŲ SUKAKČIAI

Dainius ELERTAS

Lietuvos jūrų muziejaus Laivybos istorijos ir rinkinių apskaitos skyriaus vyr. muziejininkas-istorikas

Apie choleros epidemijas ir kaip ligą pavėjo įveikti Prūsijos karalystės Klaipėdos apskrityje jau esame rašę anksčiau. Taip pat, trumpai aptarėme Karantino stoties atsiradimą ir veikimą Kopgalyje. Dabar papildysime bemaž prieš 90 metų H. Selhaar surinktais bei kituose rinkiniuose rastais dokumentais apie kovą su šia mirtina liga pirmosios epidemijos metu. Jie rašyti senovine kalba, bet perteikia daug svarbių detalių. Nekeisdami pačių žodžių dokumentus skelbiame perrašydami dabartine rašysena. Šiandienos įvykių kontekste toks mūsų regiono patyrimas teikia vilties ir padeda suvokti, kad visai neseniai buvo įveiktos pavojingesnės ligos nei dabar ir susidurta su dar didesnėmis grėsmėmis.

1931 m. H. Selhaar pasidžiaugė, kad, prabėgus šimtui metų nuo pirmojo choleros epidemijos protrūkio, Klaipėdoje tokio pavojaus nebeliko. Jis priminė po epidemijos Klaipėdos krašte iškilusius „Choleros kalnus“, t.y. nuo jos mirusiųjų kapines sampiluose. Tuo metu tokios kapinės išsiskyrė supamuose laukuose prie pat krašto sienos tarp Piktupėnų ir Bojėnų kaimų, netoli Piktupėnų bažnyčios. Po šimtmečio tuometinės Pagėgių apskrities vietiniai senbuviai nebeatsiminė, kiek ten buvo palaidota, bet gerai žinojo, nuo ko tie žmonės buvo mirę. Sutampa ir Klaipėdos miesto kapinių pirmojo kvartalo prie dabartinės Liepų gatvės užkonservavimo laikas. Vėlesni kapinių kvartalai buvo atnaujinami ir plėtojami už jo. Paliekant nejudinamą vietą, kur buvo laidojamos pirmosios choleros epidemijos aukos. Apie epidemijos mąstą ir pasekmes liudijo H. Selhaar surinkti Klaipėdos magistrato

dokumentai. Prabėgus bemaž 190 metų kai kurios paralelės su dabartimi skamba itin aktualiai.

Dar kartą priminsime istorines aplinkybes. Viskas prasidėjo labai toli nuo Baltijos pakrantės. 1817 m. rugpjūčio 1 d. choleros protrūkis ištiko Gango upės pakrantės miestelius 100 mylių šiauriau Kalkutos. Didžiosios Britanijos valdžia Indijoje tam skyrė mažai dėmesio. Šiame regione liga pasireikšdavo ir vėl nurimdavo ištisus šimtmečius. Tačiau šį kartą cholera apėmė vis didesnius plotus ir per kelias savaites pasiekė Kalkutą. Po metų susisiektieji keliais pergabentas užkratas išplito visame žemyne ir pasiekė Bombėjų. 18 000 durtyvų britų kariuomenė Indijoje prarado daugiau kaip pusę karių. Su prekių karavanais užkratas nugabentas į Mažąją Aziją bei Persiją. 1823 m. choleros kelias iš Persijos pasuko į dabartinio Azerbaidžano sostinę Baku ir Kaspijos pakrantėmis. Rugsėjį kilo epidemija Volgos upės ištakose esančioje Astrachanėje. Iš Kalkutos cholera plito rytų link. Vien Bankoke mirė 40 000 žmonių. 1824–1825 m. epidemija apėmė dalį Kinijos ir nusirito iki Sibiro. 1830 m. sulėtėdama ir vėl sustingydama cholera iš Persijos bei Sibiro ėmė plisti Rusijos imperijoje. Liepą atsinaujinusi liga vėl ištuštino Astrachanės miestą. Rugpjūčio 8 d. kilo protrūkis dabartinės Gruzijos sostinėje Tbilisyje. Iš 30 000 gyventojų išgyveno vos 10 000. Upės keliais užkratas buvo nuneštas iki Dono upės. Rugsėjo 28 d. užfiksuotas pirmas mirties nuo choleros atvejis Maskvoje. Lapkričio 10 d. čia jau buvo mirę 2908 žmonės. Abiejų Tautų Respublikos atkūrimo siekiančio sukilimo

malšinimui Rusijos imperija skubiai permetė dalinius, kurių kariai jau buvo užsikrėtę cholera. Taip su rusų karių durtuvais cholera nugabenta nuo Daugpilio, Vilniaus iki Varšuvos, paplito Dauguvos upe ir apėmė Rusijos užimtą Lietuvą.

1831 m. gegužės 13 d. Prūsijos karališkoji vyriausybė įsake „Apsakymas dėl prieš išplatinimą cholera liga padavadytą rubežų uždarymo ir nepaklusnumam sceso davadas“ nurodė, kad valstybinė siena nuo Johannisburgo iki Šilokarčemos būtų saugoma kariuomenės. Visas prekių, žmonių ir galvijų judėjimas turėjo vykti tik per muitinės postuose įrengtus karantinus: Johannisburge, Stalupėnuose, Smalininkuose. Visi įvežami dalykai skirstomi į dvi kategorijas: atgabenti iš apkrėstos ir atgabenti iš neapkrėstos teritorijos. Antruoju atveju įsakyta griežtai tikrinti visą įrodančią dokumentaciją. Pirmiesiems dalykams buvo paskirtas 20-ies, o antriesiems 10-ies dienų karantinas. Visus daiktus numatyta per 24 valandas dezinfekuoti. Kiekvienas vykstantis toliau turėjo būti aprūpintas pažyma iš karantinavimo vietos. Netrukus artėjančios grėsmės nuojauta Klaipėdos miestą pasiekė iš Rusijos ankesuotos Lietuvos atneštuose ganduose. Tačiau būta nemaža miestiečių, kurie manė nelaimę apeisiant ir nesunkiai sulauksią geresnių laikų. Niekas tos ligos nepažinojo, neturėjo jokių vaistų ir nežinojo gydymo būdų. Iš gandų buvo aišku, kad liga greitai užkrečiama ir daugelio susirgusių laukia greita mirtis. Netrukus miestiečiai sulaukė ir oficialių žinių. Juos pasiekė viešai skelbiamas aukščiausio Prūsijos pareigūno Oberprezidento įsakas:

„Skelbimas

Tolimesnis apsiplėtimas ligos cholera mordus Lenkijoje ir rusiškoje Lietuvoje didesniame apsaugojimui šios provincijos gyventojų padarė reikalinga praveisti ne vien prieš Lenkiją palieptą rubežiaus (valstybinės sienos) uždarymą, idant

niekas per jį neperžengtų, bet ir uždaryti rubežių prieš rusiškąją Lietuvą nuo Smalininkų įglaudus Nemuno upę, toliau ir skaičių jau paskelbtų karantino bei perėjimo vietų labiau susiaurinti taip, kad personos ir daiktai iš Lenkijos ir rusiškos Lietuvos galės įeiti į Prūsiją tik per Eitkūnus, Smalininkus, Laugalius ir Nemerzatę.

Be to žmonių nuraminimui paskelbiu, kad sulig esamomis žiniomis cholera Lenkijoje ir rusiškoje Lietuvoje ties Willenberg, Lyck, Oletzko ir Laugaliais berods jau prūsiškam rubežiui artinos, bet pačioje Prūsijoje dar niekur nepasirodė ir yra visur daryti geriausiai mačyjantys (padedantys) žygiai šitą ligą nuo mūsų rubežiaus atlaikyti. Idant šitie žygiai ir tikrai užtektų Prūsijos gyventojų apsisaugojimui, aš jus ypačiai rubežiaus apskričių gyventojus užprašau, taip būtinai kaip rimtai, kiekvieną uždraustą susitikimą su Lenkijos ir rusiškos Lietuvos gyventojais bei priėmimą tavorų (prekių, krovinių) iš Lenkijos ir rusiškos Lietuvos prie kurių lengvai galėtų lipti liga, tuo aštriausiai ir rūpestingiausiai vengti ir būtinai ant to daboti (saugotis), kad kiekviename atsitikime žmonės ir daiktai, kurie iš ten pareina, turėtų karantino stoties atestus (būtų išlaikomi karantino stotyje ir turėtų jos pažymą) ir bet kokie peržengimai tuojau būtų pranešami vietos policijai. Už lygiu laiku užprašau ir apskričių bei vietų įstaigas bei kiemų šaltyšius (kaimų seniūnus) tuojau ir kunigus bei mokytojus, ypačiai rubežiaus rajonuose, savo vietų bei kiemų gyventojams prie tinkamos progos paaiškinti, kokią begalinę nelaimę jie užkrautų ne tik ant savęs ir savo šeimų, bet ir ant visos savo Tėviškės, jeigu jie nebodami draudimo susietų su Lenkijos gyventojais ir priimtų iš jų tavorus, per ką lengvai gali būti liga įvežama į Prūsiją. Kiekvieno švenčiausia pareiga yra, visus ryšius su lenkiškais gyventojais, ar tai būtų ypač giminės, draugai ar kupčystės (pirkliai) bei remestomesti (amatininkai) iki tol rubežius uždarytas ir tik susieiti per karantino stotis. Nusižengusieji bus aštriai baudžiami sulig nusikaltimo sunkumu.

Karaliaučius, 18 Meiji 1831.
Prūsijos Ober-Prezidentas“

Netrukus valdžia ėmė platinti tokį pranešimą: *„Apsikrėtimas su cholera mordus rodos ypačiai čia randa labai patogią progą, kur daugiau žmonių gyvena vienoje vietoje, po jų sveikatai kaip nepalankinis pasilaikymais, kaip tad atsitinka bivakuose (karo stovyklose), kalėjimuose, lazaretuose (ligoninėse) bei didelis gyventojų skaičius sulyginamai mažuose kiemeliuose (kaimeliuose) ir miesteliuose, kaip tai būna karo laike, kada žalnieriai (kareiviai) yra iškvarteruoti (apgyvendinti). Prasti augaliniai maisto dalykai, ypač dar pagedė, per didelis vartojimas svaiginančių bei rūgstančių gėrimų, kūniški ir dvasiški prisišlyjimai, baimė, širdperša, rūpesčiai ir t.t., staiga permaina nuo šilumos ant šalčio bei oro permainos, atsišaldymas, ypačiai apatinių kūno dalių bei kojų, gyvenimas žemuose ir pelkėtuose kraštuose gali labai padidinti ligos pasikrėtimo priegaudą (priežastį). Bet visuomet oro sugedimas, kuris po viršminėtų sąlygų atsiranda, visai ypačiai darės tam, kad liga greitai apsikrės ant sveikųjų žmonių, kurie po viršminėtais pasilaikymais gyvena ir vienu ar kitu būdu pasidaro ligai lengvai prieinami.“*

Būgštavimai pasitvirtino. 1831 m. gegužės pabaigoje choleros protrūkis įvyko Palangoje. Per keturias dienas nuo pirmo pastebėto atvejo susirgusių skaičius išaugo iki 140 žmonių. Iš jų 60 numirė. Tuo pačiu metu cholera susirgo keli asmenys Gdanske. Ten vietos gydytojai pareiškė, kad nerimauti neverta. Oberprezidentas net išplatino pranešimą, kuriame apie Gdanską rašyta: *„Mes tvirtai įsitikinę, galėję netrukus paskelbti nuraminančias žinias“*. Optimizmas netruko išgaruoti, nes nuo gegužės 29 d. iki birželio 8 d. ten susirgo 94 asmenys. Iš jų mirė 86. Aukų buvo daugiau, nes kai kurie slėpė savo artimųjų sirgimą. Netrukus liga pasireiškė Tartu, Rygoje, Liepojoje. Čia tomis dienomis nuo jos

numirė po 50–60 žmonių. Todėl Klaipėdos miesto magistratas dar kartą kreipėsi į gyventojus prašydamas būtinai pranešti rajono valdytojui vos tik kas nors susirgtų ir nedelsiant kviešti gydytoją. Siekiant išvengti griežto karantino visiems atvykusiems į miestą, liepta nedelsiant prisistatyti policijai. Tuo pačiu metu leidžiamame miesto dienraštyje „Memelsche Wochenblatt“ atspausdintas ligos aprašymas, patarimai, kaip jos išvengti ir elgtis epidemijos metu. Atspausdintas degtinės užpiltinės receptas, kuris esą veiksmingai padeda gydytis nuo choleros. Siekiant užkirsti jos plitimą jūros keliu, apribotas laivų judėjimas, uždrausta turgų veikla, uždarytos mokyklos ir nutrauktos bažnytinės procesijos. Klaipėdos miesto vartuose išstatyta karių sargyba ir neleista be specialaus leidimo patekti į miestą. Birželio viduryje miestiečius pasiekė žinios apie epidemijos mažėjimą Palangoje, Marijampolėje, Kalvarijoje, Vilkaviškyje, Naumiestyje. Rygoje choleros židinys toliau liepsnojo: birželio 3–18 dienomis mirė 1094 žmonės. Panaši padėtis išliko Gdanske.

Klaipėdos apskrityje epidemija prasidėjo birželio 29 d. Kekšiuose. Pirmąja auka tapo senas vyras. Vos apie tai sužinojus, kaimą apsupo kareiviai. Skubiai pakviestas gydytojas apėjo visas sodybas. Vienoje arklidžių aptiko pasislėpusius dar du sergančius. Per penkias dienas susirgo 9 asmenys. Iš jų mirė 8. Tuo protrūkis šiame kaime baigėsi. Tai buvo pirmosios choleros aukos apskrityje. Liepos pradžioje Nemune ties Smalininkais susitelkė 61 vytinė. Tai didoki, paprastai suręsti vidaus vandens laivai, naudoti javams, degutui, linų sėmenims gabenti iš Rusijos valdomos Lietuvos ir Gudijos į Karaliaučius. Paprastai, nuplaukus iki vietos, buvo parduodamos prekės ir laivai. Juos išardydavo medienai arba vėl naudodavo krovinių gabnimui link Gdansko. Baimindamiesi choleros užkrato Smalininkų gyventojai per sieną neįleido vytinių. Oberprezidentas atvirai paskelbė,

kad drauge su kareiviais bus daroma viskas apsaugojant nuo užkrato. Kiekviena vytinė dezinfekuota ir patikrinta. Tik po to smalininkiai leido vytinėms plaukti žemyn upe. Netrukus visoje Prūsijos karalystėje imtasi atidžiai tikrinti vytines iš Rusijos imperijos ir laivus iš Gdansko. Tam buvo pagrindo, nes iki liepos 11 d. Gdanske nuo ligos mirė 490 asmenys. Liepos 4 d. cholera pradėjo sirgti Medikiemiuose, Aikščiuose, Verksmininkuose. Didžiojoje Lietuvoje ties pasieniu nusiūgusi epidemija vėl atsinaujino. Pasienyje dislokuotiems Prūsijos kariuomenės daliniams įsakyta išlikti budriems. Baimintasi dėl Lietuvoje vykstančio sukilimo veiksmų persimetimo per sieną. Peržengę valstybinę sieną, sukilėliai privalėjo būti sulaikomi, nuginkluojami ir laikomi paskirtose saugomose stovyklose. Liepos 11 d. Klaipėdos magistratas išleido pranešimą:

„Skelbimas

Idant choleros liga nebūtų įvilкта į miestą būtinai reikalinga, kad kontrolė prie miesto vartų būtų sustiprinama. Todėl šalia jau pastatytų žalnierių (kareivių) sargybų dar reikia įtaisyti kontrolės raštines, kurios turėtų kiekvieno, kuris į miestą įeiti nori, patikrinti dėl jo dokumentų ir, ar jis nėra įtartinas. Tuos reikėtų sulaikyti arba nurodyti, kurie negali gana išsirodyti (tinkami pasirodyti ar būti priimti). Mes velyjame (liepiame), kad iš gyventojų ir apsaugos gintinių iš valnos (laisvos) valios tie malduinys (prašytojai), kurie galėtų šitą numatytą kontrolę ištikimai atlikti tu prašome tuos nuolankiai seredoje (trečiadienį) 13 šio mėnesio mokyti policijos raštinėje ir įeisti įsirašyti į sąrašus. Kaip veik bus užtenkamas skaitelius (slaičius) garbingų vyrų prisimaldavę, tai ši sargyba bus taip subatvadyta (sudaryta), kad jie tas 12 arba 24 valandas nuo kitų bus pakeičiami ir jie laba nuo paprastos sargybos slūžbos (tarnybos) išvalnyti (išlaisvinti) pasilieka. Mes į visus mūsų drauggyventojų stonus (luomus) turime tiek pasitikėjimo, kad jie atsižvelgdami į

aplinkybių skubotumą mūsų prašymo per didelį dalyvavimą mielai išpildys ir taip žymiai pagelbės, tą baisią ligą nuo mūsų miesto atlaikyti.

Klaipėda 11 Julij 1831

Magistratas“

Liepos 13 d. didelė generolo A. Gelgaudo vadovaujama sukilėlių kariuomenė peržengė sieną ties Dovilais ir pasidavė Prūsijai. Dauguma sudėjusių ginklus sukilėlių apgyvendinti keliose lauko stovyklose, o mažesnė dalis vėliau perkelti į Klaipėdos citadelę. Pasireiškus cholera sukilėlių tarpe tapo aišku, kad anksčiau ar vėliau liga paplis Klaipėdos apskrityje. Berlyne karalius paskelbė paliepimą, kurį netrukus išplatino Klaipėdos magistratas:

„Mes, Friedrich Wilhelm, iš Dievo malonės, Prūsijos karalius ir t.t. Atsižvelgdami kad būtinai reikalinga dėl nukreipimo kaimyniškame užsieny įsilaužusios choleros išleistiems padavadijimams (paliepiams) rūpinti kuo aštriausiai pilnavojimą (griežčiausiai vykdyti) ir tadšitas mieris (priemonė) atsiekamas tik per aštrų ir greitą pakaravojimą (baudimą) tų, kurie kitus išleistus padavadyjimus ir nurodymus nepildo, mes sekančiai nustatome: tie kurie ten, kur yra įtaisytos vietos komisijos, apie svarbius susirgimus arba netikėtus mirimus ne tuojau praneša arba pagelbėjo palaidoti vieną numirėlį be liekoriaus (gydytojo) liudijimo pakaravojami sulig aplinkybėmis kalėjimu, suktuže (dabokle) arba festunga (tvirtove) nuo dviejų mėnesių iki dviejų mėnesių. Šį dokumentą mes savo ranka pasirašėme ir su savo antspaudu apdrukavojome (užspaudėme).

Friedrich Wilhelm“

Liepos 18 d. Klaipėdos apskrities landratas von Auerswald paskelbė, kad Kekšiuose naujų susirgimų nepastebėta, o visos apskrities bei miesto gyventojų sveikatos stovis yra patenkinamas. Tą pačią dieną Klaipėdos magistratas išplatino mažiau optimistinį pranešimą:

„Skelbimas

Vieno darbininko žmona namuose konsulo Hoftmann Vitėje vakar rytą buvo žymiai susirgusi. Pranešimas apie tai tapo vakar vakare vėlai paduotas ir visi ponai liekoriai (gydytojai) iš miesto tapo praeitą naktį užprašyti ligonę aplankyti. Tas reikalinga padavadyti (paliepti) ir paduoti savo sprendimą dėl tos ligos. Jie užprašymą mielai pildė ir šiandien pirm pietų pareiškė „Prašymėtinai išskadingumai (blogumai), kurie prie didelio palinkimo į ligą, šiame atsitikime pasirodo, kaipo progos priežasties tokiu laiku, kur reumatiškas viduriavimas ir pjūties su vėmimu ypač pastebimas, bei stokojimas kelių ypatingų apsiareiškiamų epidemiškos choleros ir pačios ligos pateisina pasirašiusius šitą atsitikimą žiūrrint ir į kaip vėlai pašauktą pagalbą, laikyti už vietomis pasirodančios ligos, o ne už azijatišką cholera ir kitą pareikšti.

Morgen, Ernst, Redlich, Reichel (gydytojų vardai)

Mes pasiskubiname, šitą pranešti gyven-tojų žiniai. Minėtas namas bei jame atskirai esantis susirgusios gyvenimas, dėl didesnio at-sargumo laikinai dar aštriai atskirai laikomas ir dabojamos.

Klaipėda 19 Julij 1831

Magistratas“

Iš pranešimo darosi aišku, kad gydytojai choleros simptomus dar menkai pažino ir suklydo. Liga jau peržengė miesto vartus.

Kartu atsirado piktavalių, kurie šią grėsmę pavertė pasipelnymu. Vienas sukčius paskelbė klaipėdiečiams, kad imasi gaminti padedančius apsisaugoti nuo choleros vaistus. Esą receptas gautas Berlyne, o vaistas sudarytas iš kažkokių žolelių užpiltų degtine. Didesnės koncentracijos antpilas pavadintas „Dviguba cholera“ ir pardavinėtas po 16 sidabro grašių už mažą buteliuką, o mažesnės – „Viena cholera“ po 8 sidabrinius grašius. Greitai atsirado konkuruojantis šundaktaris, kuris esą savo „stebuklingą“ pleistrų pagalba nuo choleros išgydęs patį

Galicijos gubernatorių su šeima. Kai kurie miestiečiai griebėsi kitų „patikimų“ priemonių. Viena jų pavadinta „Plėšikų etikis“. Esą tuo naudojosi ir neapsirgo keturi plėšikai, kurie grobstė turtą dėl choleros epidemijos apleistuose namuose bei rūmuose. Ji buvo gaminama vyno actu užpylus lygiomis dalimis sudėtas vaistines žoles. Tarp jų – rūtas, metyles. Visa tai turėjo būti supilta į sandarų indą ir keturias dienas kaitinta ant karštų pelenų. Tuo metu išgarintą skysčio dalį reikėjo po truputį papildyti kamparu. Gautą viralą rekomenduota išpilstyti į sandarias gertuves. Skysčiu siūloma plauti kaklą, akių vokus, rankas ir pažastis. Dar vieno tokio recepto autorystė priskiriama nežinomam staliui, kuris per epidemiją dirbino ir užkalinėjo karstus. Tam reikėjo širdies formoje ištirpinti „sturds“ gabalą. Tada plaštakos pločiu plonai aptepti pušų ar eglių sakais. Po to, pakaitinti ant karštų anglių ir uždėti ligoniui skrandžio plote. Ten laikyti kas dieną ligoniui suvalgydinant po cukraus gabaliuką ant kurio užlašinti du lašai eteringo „ramulikių“ aliejaus. Į lietuvių kalbą išverstoje valdžios rekomendacijoje „Pamokinimas ant išlaikymo sveikatos ir pasisaugojimo dėl užkrėtimo prie ateinančios choleros ligos“ taip pat yra panašių priemonių. Siūlyta lankantiems ligonius išgerti truputį degtinės, vyno arba pačių pagamintos 3 dienų metelių, pomėranžų (mandarinų), angelikos šaknų, imbiero vyno užpiltinės. Rekomenduota po ligonių lankymo ne tik plauti rankas, bet, pakramčius tabako, išėjus laukan išspjauti.

Keturias dienas miestiečiai noriai pirkė sukčiaus produkciją ir vylėsi, kad paminėtas darbininko žmonos susirgimas nesusijęs su epidemija. Tačiau panašiai numirus dar trims asmenims vėl apėmė nerimas. Klaipėdos magistratas išplatino savo pranešimą akcentuodamas higienos svarbą:

„Skelbimas

Ponai liekoriai (gydytojai) iš miesto šiandien pirm pietų vienbalsiai pareiškė, kad jau per kelias dienas Vitėje ir mieste pastebėtą ligą po pravesių tyrimų ir pastebėjimų gaila reikia išpažinti už aziatišką cholera. Nuo Vitėje susirgusių keturių žmonių trys pasimirė. Mieste iki šiol yra tik vienas susirgimas namuose Kubiliaus Wegner Nr.589 a pasirodęs. Ligonė šiandien yra pasimirusi. Lazarete (ligoninėje) citadelėje dar vienas muškieterus (mušketininkas) gydomas. Reikalingi žygiai idant liga taptų toje vietoje, kur ji išsilaužė, išnaikinta yra daryti ir mes publikos atsikartotiną būtinai užprašome kiekviename atsitikime tuojau pašaukti liekorių ir pranešti apie susirgimą policijai. Tykiausiai jeigu tas daroma ir kiekvienas gaspadorius (šeimininkas) ir kiekviena gaspadinė (šeimininkė) dabos (saugos) čystumą (švarą) ir davadą (tvarką) gyvenimuose (ūkiuose, namuose) ir prie gyvenimų tai galime sulaukti, tad su Dievo pagalba šita liga ne taip baisiai mirtingai veiks.

Klaipėda 28 Julij 1831

Magistratas“

Per pirmas vienuolika dienų Klaipėdoje susirgo tik 13 žmonių. Iš jų mirė 9. Liepos 29 d. magistrato išleistame pranešime raginama susirgus nedelsiant kreiptis į gydytoją. Jame rašoma „Atsikartotinai raginame mes ant čystumo (švaros)“ ir „Gyvenimuose (ūkiuose, namuose) ir aplink gyvenimus ir graudenami nuo lėbavimo ir t.t. kiek tik galint bus ir toliau daboja iš įstaigų, tad gyventojų sveikata būtų išlaikoma ir pilna pasitikėjimo mes galime pasiduoti lūkesčiams tad Dievas šitas pastangas žegnos (laimins) ir tą didelę žemės slogai (ligą) neleis visu savo smarkumu siausti“.

Tuo pačiu metu kilo epidemijos protrūkis Elbinge. Iki liepos 22 d. ten mirė 76 susirgę. Liepos 23 d. mirė pirmoji choleros auka Karaliaučiuje. Raginės apskrities Pagėgių apy-

linkėse Nausėduose mirė užsikrėtęs pirklio tarnas. Liepos 30 d. choleros banga vėl pliūptelėjo Klaipėdoje. Po kelių dienų iki rugpjūčio 1 d. uostamiestyje jau sirgo 88 žmonės. Magistratas pranešė, kad to priežastis „labai pastebėtinai karštas tirštas oras“. Jis pakvietė gyventojus nevalgyti ir negerti tam tikrų maisto produktų, šiltai rengtis, o kūną apsirišti šiltomis juostomis. Gyventojų nuotaikos vis labiau niaukėsi. Darbininkai vis labiau irzo ir jautėsi apleisti valdžios. Turtingesni miestiečiai skubiai išvyko iš miesto. Pašte siunčiami laišakai buvo tik surenkami ir laikomi užrakinti, o siuntiniai ir pinigai visai nepriimami. Miesto gatvėmis naktimis aidėjo skubančių pagalbos pas gydytojus žingsniai. Gydytojai laukdavo su pakinkytais vežimuose arkliais. Iš tokių vežimų tarškesio gatvėse buvo galima numanyti kuriame kvartale, name įsimetė liga. Daugelis dėl šių garsų nesudėjo bluosto ir po nakties spėliojo apie epidemijos mastus. Saugodamiesi nuo užkrato gydytojai įsisupdavo į juodus vaškuoto tankaus audinio apsiaustus, o veidą uždengė kaukėmis su ilgomis nosimis. Kaip maro metu į ilgą kaukės nosį buvo dedamos vaistažolės ir įmirkyti eteringuose aliejuose tamponai. Mirusiųjų kūnai buvo tvirtai užkalami karstuose ir skubiai gabenami laidoti į kapines. Vitėje darbininkai sukėlė riaušes prieš gydytojus ir turtinguosius. Jas paskatino gandai, kad sergantieji gabenami į ligonines siekiant jais atsikratyti. Esą vieni garinėse nutroškinami, o kiti nunuodijami vaisiais. Tokiu būdu turtingieji esą stengiasi atsikratyti benaudžių varguolių. Teko kviesti kariuomenę, kuri numalšino maištautojus ginklu.

Atsižvelgdamas į skurdžiai gyvenusių miestiečių padėtį, magistratas pakvietė visus prisidėti prie šalpos. Jo kvietime rašoma:

„Cholera kaip visiems žinoma, prieš kelias dienas čionai pradėjo labai baisiai siusti ir ypač į mūsų vargingesnių kaimynų namus atneša daug vargo ir bėdos. Keletas mūsų gerbiamų draug-

piliečių sudarė draugiją idant tą bėdą sumažinus. Be to kelios žiuponės (ponios) susidėjo ir renka skalbinių drabužių ir kitų reikalingų dalykų.“ Tai susilaukė atgarsio, nes buvo suaukota nemažai pinigų, daiktų, drabužių. Jų užteko palengvinti likusių našlaičių ir kitų varguolių dalį.

Rugpjūčio pradžioje epidemija nuslūgo Katyčiuose, bet pratrūko Bojėnuose ties Piktupėnais. Ten susirgo 5 asmenys. Iš jų 4 mirė. Tuo metu mirė pirma choleros auka Smalininkuose. Rugpjūčio 6 d. susirgimai pastebėti Guduose, Robkojose ir Žardėje. Per 9 dienas ten susirgo 25 žmonės. Iš jų ašarų pakalnę paliko 16. Netrukus pasiekė žinia apie pirmąją epidemijos auką Ragainėje. Po kelių dienų pranešta apie susirgimus Pagėgių apylinkėse, Miežiuose ir Timsruose. Rugpjūčio 23 d. cholera pasiglemžė pirmą gyvybę Tilžėje. Rugpjūčio 30 d. ja susirgo laivininkas Prūsijos karalystės sostinėje Berlyne. Čia išplieskęs židinytis liepsnojo iki 1832 m. sausio pabaigos. Karalystės sostinėje cholera pakirto 1426 gyvybes.

Klaipėdą užliejo nauja epidemijos banga. Iki rugsėjo 5 d. susirgo 962 gyventojai. Iš jų su gyvenimu teko atsisveikinti 599. Paskutinė choleros auka uostamiestyje mirė spalio 8 d. Paskutinis sergantis pasveiko spalio 17 d. Per paskutinius tris mėnesius Klaipėdoje epidemija pražudė 669 žmones iš 1059 apsirusių. Maždaug apie šį laiką Gdanske priskaičiuota 1052 mirusių nuo choleros. Ypač skaudžios pasekmės ištiko mažus Klaipėdos apskrities kaimus. Gudų kaimelyje per keturias dienas susirgo 24 žmonės ir 12 jų numirė. Tilžėje per epidemiją mirė 218 iš 398 susirusių. Provincijos sostinėje Karaliaučiuje iki gruodžio 20 d. susirgo 2214 žmonės. Iš kurių 1325 pasimirė. Spalio 19–20 d. cholera trumpam pratrūko Rusnėje, Tatamiškiuose, Bitėnuose. Smalininkuose epidemija nusinešė 12 žmonių iš 33 susirusių. Spalio 30 d. – lapkričio 5 d. būta paskutinių 30

gyventojų mirčių ir 10 išgyvenusių Šyšoje, Maželiuose, Šilokarčemoje, Mingėje, Užlėkmuose. Spalio 28 d. Klaipėdos apskrities landratas išplatino pranešimą miesto ir krašto gyventojams:

„Skelbimas

Klaipėdos mieste ir artimoje apylinkėje yra paskutiniai: ligoniai su choleros žymėmis buvo 8 Oktoberį (spalį), paskutinis choleros ligonis pasveiko 17 Oktoberį ir nuo to laiko nepasirodė niekur choleros apsireiškimai. Klaipėdos miestas ir jos apylinkė todėl karališkos tiesioginei sustatytos komisijos nutarimu nuo šios dienos vėl stoja į eilę visiškai sveikų vietovių, tas šiuomi atvirai skelbiama.“

Pirmosios choleros epidemijos eiga, lydintys reiškiniai, klaipėdiečių reakcijos keistai primena dabartį. Ši istorija padeda suprasti žmogaus elgesio pastovumą užgriuvus nežinomybei, gaudų galią, institucijų ir bendruomenių atsakomybės svarbą. Kartu ji suteikia nelaimių įveikos viltį. Klaipėdoje cholera vėl pasireiškė 1837 m., 1848 m., 1849 m., 1858 m., 1866 m. metais. Tačiau ji niekada nebepasiglemžė tiek daug aukų. Apie tai, kaip išmokta suvaldyti šią grėsmę rašėme anksčiau.

PO MUZIEJAUS BURĖMIS

MUZIEJININKŲ DARBAI IR ĮVYKIŲ KRONIKA

2022/7

METRAŠTIS

PO MUZIEJAUS BURĖMIS

MUZIEJININKŲ DARBAI IR ĮVYKIŲ KRONIKA

2022/7
KLAIPĖDA

Leidėjas

Lietuvos jūrų muziejus

Tekstų autoriai:

Romualdas ADOMAVIČIUS

Dainius ELERTAS

Žygimantas GEČAS

Daumantas KIULKYS

Dr. Žilvinas KLEIVA

Prof. dr. Brigita KREIVINIENĖ

Laura LUPEIKAITĖ

Tadas POŠKYS

Dr. Artūras SKABEIKIS

Dr. Edvinas UBIS

Bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale
ibiblioteka.lt

ISSN 2029-3593

© Lietuvos jūrų muziejus, 2022

© Tekstų autoriai, 2022